

UOT 7.08

N.T.Qasimova

magistrant

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68

E-mail: nigarbabazade93.@gmail.com

YENİ TEXNOLOGİYALARIN MUSIQİ İLƏ VƏHDƏTİ

Açar sözlər: müasir texnoloji avadanlıqlar, səs yazma cihazları, sintezator, müasir texnoloji musiqi avadanlıqları

XX əsr tarixə informasiya, təhsil əsri kimi daxil olmuşdur. Çünki XX əsrin 50-ci illərindən başlayaraq elm və texnika sürətlə inkişaf etməyə başlamışdır. Bugünkü zamanda müasir texnologiya elm, bilik və informasiyanın ötürülməsi prosesində daha çox istifadə olunur. Təbii ki, insanın bir şəxsiyyət kimi formalaşmasında ən mühüm amil fərdin elminin, təhsilinin mükəmməl olmasıdır. Bu yolda müəllimlərin üzərinə daha böyük yük düşür.

Н.Т.Касимова

ЕДИНСТВО НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ С МУЗЫКОЙ

Ключевые слова: современные технологические оборудования, звукозаписные устройства, синтезатор, современные технологические музыкальные оборудования

XX век вступил в историю как век образования. Потому что, начиная с 50-х годов XX века наука и техника начали быстро развиваться. В данное время современная технология больше используется в процессе передачи науки, знаний и информации. Естественно, в формировании человека как индивида самый главный фактор превосходность его образования и научи. В этом пути незаменим роль учителей.

N.T.Gasimova

THE UNITY OF NEW TECHNOLOGY WITH MUSIC

Key words: modern technological equioment, recoding equipment, synthesizer, modern technological musical equioment

The 20th century has entered in history as a century of information and education. Because, since the 50s of the twentieth century, science and technology have been rapidly developing. Today, modern technology is increasingly used in the process of transferring science, knowledge and information. Of course, the most important factor in the formation of a human being is the excellence of the individual's knowledge and education.

Texnologiya – yunan mənşəyli sözdür. Tərcümədə "techne" – *bacarıq, ustalıq* və "logos" – *elm, öyrənmə* deməkdir. Yəni, məhsulun hazırlanması bacarığı, proseslərin yerinə yetirilməsi üçün üsul və vasitələrin öyrənilməsi deməkdir. Texnologiya ümumilikdə istehsalat prosesləri zamanı əldə olunan biliklər məcmusudur. Bu fikir texnikanın inkişafı zamanı yaranmışdır.

Qeyd etməliyəm ki, texnologiyaların inkişafı və tətbiqi təhsil sahələri ilə yanaşı, iqtisadi və sosial, mədəniyyət sahələrini və bununla bərabər həyat tərzini əhatə etmişdir. Müasir dövrdə texnikanın inkişafı eləcə də bununla bərabər mədəniyyətin, musiqinin inkişafı və onların vəhdəti çox əlverişli bir haldır.

Həç kimin ağına belə gəlməzdi ki, bir neçə ildən sonra qlobal inkişaf hər şeyi tamam dəyişəcək. Övvəllər bir mahnını lentə almaq üçün bir neçə gün tələb olunurdu. İndi isə yeni texnologiyaların sayəsində bunu bir neçə saata etmək mümkündür. Beləki, sadə dillə desək səs yazma studiyasını kompyuterin tərkibinə daxil etməklə bu iş müasir dövrdə vaxt baxımından çox asanlaşmışdır. Bu studiyayı bəzi mənbələrdə "musiqinin stolüstü səs yazma studiyası"-da adlandırırlar.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, stolüstü səs yazma studiyası dedikdə burada kompyuterlərin fəaliyyəti nəzərdə tutulur. Daha geniş mənada desək personal kompyuterlərə musiqi proqramları yüklənir və elektron musiqi aləti olan sintezator qoşulur. Bu proqramlar vasitəsilə mahnılar, səs yazıları lentə alınır. Musiqiyə kompyuter texnologiyalarının daxil edilməsi bu gün ifaçılar və bəstəkarlar üçün çox böyük və əlverişli imkanlar yaradır. Bu gün müasir texnologiyaların gətirdikə daha çox inkişaf etdiyi bir dövrdə musiqi texnologiyalarında inkişaf edir və geniş istifadə olunur.

Azərbaycanda musiqi üçün nəzərdə tutulan texniki vasitələtin və elektron musiqi alətinin ilk istifadəsi Rəşid Behbudov və Rafiq Babayevin adı ilə bağlıdır. 1970-1980-ci illərdən görkəmli sənətkarlarımız Rəşid Behbudov və Rafiq Babayev birlikdə Dövlət Mahnı Teatrının müasir musiqi texnikası və avadanlıqları ilə təchizinə böyük önəm verməyə başladılar. Elə məhz onların rəhbərliyi ilə Azərbaycan Dövlət Mahnı Teatrının səhnəsində ilk dəfə elektron musiqi aləti olan sintezator ifa olunmuşdur. Sintezatorların bir neçə növləri vardır. Mahnı Teatrının səhnəsində isə "Minimoog" adlanan növündən istifadə

edilirdi. Azərbaycanda ilk dəfə bu alətdə Xalq artisti Kamil Vəzirov ifa etmişdir.

90-cı illərdən başlayaraq isə Rafiq Babayev öz şəxsi səs yazma studiyasını yaratdı. Bu studiya o zamanlar yeni hesab edilən müasir musiqi avadanlıqları ilə təchiz olunmuşdur.

Hal-hazırda çağdaş dövrdə elektron musiqi aləti dedikdə, sintezatorlar nəzərdə tutulur. Bu alət keçən əsrin 20-ci illərindən yaranıb istifadəyə verilmişdir. İlk versiyası Rusiyada Lev Termen yaratmışdır. O aləti öz soyadına uyğun olaraq Termenboks adlandırmışdı. Bu alət o dövrdə musiqi ilə texnologiyanın vəhdətindən yaranan elektron musiqi aləti idi. Termenboksun yaranması ilə musiqidə inqilab başladı. Bu alət müasir sintezatorun sadə, ibtidai forması idi.

Lev Termen tərəfindən yaradılmış termenboks aləti Nyu-Yorkda yaşamış Bob Muq üçün bir nümunə oldu. Bob Muq atası ilə bərabər 1954-cü ildə özü üçün sintezator yaradır. Bu alət sonralar analog sintezator olur ki, bu günə qədər onun mexanizmi əsasında yeni sintezatorlar ixtira olunur. Bu alət Voltage Controlled Oscillators və Voltage Controlled filters (VCO və VCF) – renesans süzgeci ilə təchiz olunmuşdur. Alət "MOOG"- adlandırılır.

Zaman keçdikcə MOOG sintezatorlarının istifadəsi daha çox yayılmağa başladı. Çünki bu alətin köməkliyi ilə musiqiçilər "canlı" səslərin imitasiyasını həyata keçirirdilər.

Daha sonralar – Minimoog, Memorymoog, Moog Prodigu, Poly Moog kimi adlandırılan sintezatorlarda istifadəyə verildi. Poly Moog versiyasına qədər istehsal olunan moog modelləri monofonik səs quruluşuna malik idi. Lakin artıq Poly Moog modelindən başlayaraq polifonik sintezatorlar hazırlanmağa başlandı.

Muqun 50-ci illərdə istehsal etdiyi ilk analog sintezator ölçülərinə görə çox böyük idi. Yalnız studiya üçün nəzərdə tutulmuşdu və başqa yere daşınılmırdı. 1970-ci ildə Minimoog modelini daha kiçik ölçüdə istehsal etdiyiindən ilk dəfə bilən sintezator kimi tarixə düşmüşdür.

Bu alətin hissələri ayrılıqda modullarda yerləşir və modullar müxtəlif kombinasiyalara birləşdirilirdi. Müasir dövrdə - XXI əsrdə modul sistemi ilə bir neçə firmalar sintezatorlar istehsal edir. Bunlar həmin firmaların maya dəyərinə görə fərqlənir. Məsələn, Roland və E-MU firmalarının istehsal etdiyi sintezatorlar maya dəyərinə görə ucuz başa gəlir. Lakin, SERGE (ingilis) və DOEPHER (alman) firmalarının istehsal etdiyi sintezatorlar isə maya dəyərinə görə baha başa gəlir. Qeyd etməliyəm ki, hal-hazırda Roland və E-MU firmalarının istehsal etdiyi sintezatorlar daha geniş kütlə tərəfindən istifadə olunur.

Muq 2002-ci ildə daha müasir və daşına bilən analog sintezatoru ixtira etdi və istifadəyə verdi. Bu sintezator isə "Minimoog Voyager" adlanırdı.

Hal-hazırda çağdaş dövrümüzdə musiqi ilə texnologiyanın vəhdəti təkcə elektron musiqi aləti olan sintezatorla kifayətləndirmək olmaz. Mövzunun əvvəlində qeyd etdiyim kimi texnologiya yarandığı dövrdən sürətlə inkişaf edir. Buna görə də, elektron musiqi alətlərindən danışarkən kompüter üçün hazırlanan musiqi proqramlarından da, söz açmaq lazımdır. Bu proqramlar vasitəsilə müasir dövrdə artıq səs yazma studiyalarına heç ehtiyac qalmır. Bu günə qədər bir neçə musiqi proqramları işlənib istifadəyə verilmişdir. Bunlardan günümüze qədər gəlib çıxmış, mükəmməl olanlarını sadalayaq:

Sibelius proqramı.

Bu proqram vasitəsilə notları əsər şəklində not sətrində yazmaq və səsləndirmək olar. Burada hər bir alətin səs versiyası vardır. Bu proqram daha mükəmməl olduğu üçün hətta burada opera, balet kimi iri həcmli səhnə əsərlərini də nota salıb səsləndirirlər.

Magix Samplitude Music Studio.

Bu proqramın istifadəsi çox asan və sadədir. Proqramdan yeni istifadəyə başlayanlar belə hətta rahatlıqla istifadə edə bilirlər.

FL Studio.

Bu proqram vasitəsilə nəinki, müasir əsərləri hətta ənənəvi formada yazılmış əsərləri miks (vəhdət təşkil edən mahnıları qarışdırmaq) etmək olar. Miks etmək istəyən, yeni başlayanların 90%-i FL Studio proqramını seçir. Çünki bu proqramın funksiyalarından rahatlıqla istifadə etmək çox asandır.

Albeton Suite.

Bu proqram vasitəsilə mahnıları yaratmaq, redaktə etmək, qarışdırmaq olar. Proqramdan ilk istifadə edənlərə funksiyaları çətin gələ bilər. Lakin proqram dilini öyrəndikdən sonra heç bir çətinlik qalmır.

Propellerhead Reason 4.

Bu proqram dünyada ən tanınmış öndə gedən proqramlarda biridir. Öz funksiyalarının genişliyinə və müasirliyinə görə **Magix Samplitude Music Studio, FL Studio, Albeton Suite** kimi proqramları geridə qoyur. Proqramın mənfə cəhəti isə çox mürəkkəb dilə malik olmasıdır. Burada işləyərkən səbirli olmaq lazımdır ki, nəticəni əldə edə biləsən. Proqramın mükəmməlliyi ondadır ki, burada yazıb səslənən əsərlərin səslənməsi sintozatorda canlı çalınan səslənmədən heç fərqlənmir.

Müasir dövrdə məktəblərdə musiqi fənninin tədrisi zamanı daha çox sibelius proqramından istifadə olunur. Bu proqramın bir neçə versiyası vardır. Bunlardan Sibelius 7; 7.5; 7.5.1; 8;. Sibelius 8 ən son versiyadır. Burada əsəri nota yazmaq və səsləndirmək olur. Bu proqramda bütün alətlərin səs versiyası vardır. Proqram notları yaddaşında rəqəmlərlə saxlayır. Həmin rəqəmlərin köməkliyi ilə təkrar əsərləri ekranda göstərə və səsləndirə bilər. Səsin rəqəm ilə yazılışı isə bir termin kimi – Sempl adlanır.

Qloballaşma yolu ilə gedən müasir təhsildə yeni texnologiya və metodlara əsaslanmadan dərs keçmək mümkün deyil. İndi respublikamızda yeni məktəblər və yenidən bərpa olunmuş məktəblərin sayı daha çoxdur. Bu tipli məktəblərdə musiqi dərslərinin tədrisi üçün müasir sinif otaqları və səs yazma studiyaları vardır.

Biz ənənəvi təhsil sistemində musiqi dərslərində təbii alətin səsini eşiririk. Bu da adətən fortepiano aləti idi. Lakin, bu proses hər dərs baş vermirdi. Çünki, alət adətən akt zalında olurdu və hər dərs akt zalında dərs keçmək alınmırdı. Amma, bu zaman şagirdlər alətin təbii səsini eşidirdilər, onu gözlə gördürdülər, yaxından tanış olurdular, alətin dillərinə toxunmaq imkanı yaranırdı.

XXI əsrdə dərs prosesində alətlə dərs keçmək demək olar ki, azalıb. Smart löhvə, sintezator, səsucaldıcı, kompüterlə vasitəsilə keçilən dərslərin sayı çoxalıb. Düzdür alətdən fərqli olaraq, bu vasitələr dərs əsasında şagirdlər üçün böyük imkanlar yaradır. Çünki, təkcə fortepiano aləti bu cihazların hər birini əvəz edə bilmir.

ƏDƏBİYYAT

1. Məmmədova N. “Ümumtəhsil məktəblərində tədris avadanlıqları və resurslarından istifadə problemlərinə yeni yanaşma”. Bakı-Mürtəcim-2017
2. Əliyeva F., Ümhani Məmmədova. “Müasir təlim texnologiyaları”. Bakı-2015
3. Qasımov L., Mahmudova R. “Pedaqogika”, Bakı-2012
4. Kərimov M.T., İsayev Z.F. “Müasir elektron musiqi texnikasının və kompüter texnologiyalarının əsasları” Musiqi akustikası. I cild. Bakı-2009

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 25.10.2019

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 08.11.2019

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 29.12.2019

Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı: sənətsünəşliq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Afət Həsənova

ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 sayılı qərarı ilə çap olunur.